

"Slovenščina ni nič vredna!"

Dr. Marko Jesenšek, slovenist, prorektor Univerze v Mariboru, o poklekanju pred angleščino na naših univerzah

MELITA FORSTNERIČ HAJNŠEK

Iz nemoči, da bi ustavil spreminjanje dosedanjega 8. člena Zakona o visokem šolstvu, ki predpisuje rabo učnega jezika na slovenskih univerzah, je dr. Marko Jesenšek izstopil iz komisije, ki je na željo slovenske rektorske konference pripravila spremembo, s katerimi bo univerzitetna in politična sfera lahko pokleknila pred domnevno internacionalizacijo.

Kaj dramatičnega se dogaja z učnim jezikom na slovenskih univerzah?

"Pripravljen je predlog za spremembo zakona o visokem šolstvu, ki sprevrta zdajšnji 8. člen, tako da uvaja tuji jezik, to je angleščino, kot učni jezik na slovenskih državnih univerzah. Sedanja zakonodaja dovoljuje, da se lahko del (!) študijskega programa izvaja v tujem jeziku, če gre za predavanje gostujočega profesorja, celoten študijski program pa le, če se tak program hkrati izvaja na univerzi tudi v slovenskem jeziku. Novi predlog pa sramotno zamenjuje sporočilnost sedanjega zakona, tako da naj bi izvajali študijske programe v tujem jeziku, če bi bili deli (!?) teh programov izvajani tudi v slovenskem jeziku. Gre za dolgoročno škodljivo spreminjanje obstoječe zakonske ureditve, za popolno pomanjkanje celovitosti in narodotvornega vpogleda v slovenski jezik. To je odpad od slovenskega jezika, ki je brez primere v naši večtisočletni zgodovini od Brižinskih spomenikov naprej. Mogoče je na videz primerljiv le še z nemškutarstvom in ilirskimi zablodami v 19. stoletju."

Zakaj ne poljščina ali nemščina?

"Ob tem se pri nas - kar je žalostno dejstvo in diskriminatorska obravnava jezikov - tuji jezik praviloma enači z angleščino. Zakaj ne poljščina, ki jo govori 40 milijonov ljudi? Zakaj ne nemščina, ki je v Evropski zvezi materni jezik največ državljanov in ki je doma na najboljših evropskih univerzah? Del slovenske uni-elite je prepričan, da bomo čez noč postali mednarodno prepoznavni in pomembni, le angleško je treba govoriti. A jezik ni le sredstvo, s katerim se sporazumevamo z drugimi, jezik je za človeka veliko več. Je misel, je način razmišljanja. Če ni misli, ni ničesar. Če nam bo vzeta misel, je konec s kakovostjo slovenskih univerz. Univerza raziskuje, predava in ustvarja nova znanja, v tujem jeziku bomo postali le še posredniki tujega. Če ne moreš razmišljati v svojem jeziku, ki ga najbolj obvladaš, boš mislil lahko le zelo površno. Zagovorniki uvajanja angleščine menijo, da bomo s tem postali večjezični, kar je seveda nadaljnja zabloda. Večjezičnost ne pomeni, da ob materinem jeziku lomimo še evroangleščino, v kateri obračamo skromnih pet ali šest tisoč besed in menimo, da bomo tako slovensko univerzo kakovostno izboljšali. To je neperspektiven pogled, pomanjkanje kulturnozgodovinskega vedenja in odsotnost strokovnega znanja o bistvu in moči jezika. Žalostno, da tega predlagatelji novega zakona nočejo ali ne zmorejo razumeti. Zato pa nas je nekaj, ki takemu brezumnemu in neodgovornemu početju nasprotujemo in si ga prizadevamo ustaviti. Začeli smo se truditi Silvija Borovnik, Alojzija Sosič, Andreja Žele, Janez Dular in številni drugi, ki javno nastopamo in opozarjamo na zgrešeno mišljenje, da bi lahko z angleškimi predavanji slovensko univerzo naredili kakovostnejšo in boljše. Zabloda brez primere!"

Greva k analizi izvirnih grehov? Je kriva točkokracija, univerzitetni sistem, ki sili v objavljanje v mednarodnih revijah? Posebej hendikepirani ste nosilci nacionalnih ved.

"Zgrešeno je to pri nas v Sloveniji, tega marsikje ni, predvsem tam, kjer je

javna univerza uvidela, da služi vsakokratnemu okolju, ki jo potrebuje, in ne nekim abstraktnim in kapitalsko-anglocentričnim predstavam o globalnem sodelovanju v svetu raziskovanja in univerzitetnega izobraževanja. Če pogledamo k Avstrijcem, Nemcem, take splošne togosti in anglocentričnosti ne poznajo. Kulturni prostor, v katerem smo mi stoletja sobivali, je jezikovno raznolik in na njem temelji tudi naša znanstvena in univerzitetna kultura. V bližnjem Gradcu se nam kolegi na univerzi, ki se redno uvršča med 500 najboljših na svetu, posmehujejo, ko razmišljamo o večvrednosti predavanj in objav v angleščini, o utopični predstavi o tem, da bomo s tem dvignili kakovost. Nasprotno, kakovost se s tem izrazito znižuje.

Ko sem pred leti v Glasgou skupini rektorjev in prorektorjev vehementno razlagal, kako angleščina uničuje nacionalne jezike, je njihov prorektor pozorno poslušal in dejal, 'fantje, vi mislite, da ste govorili angleško, mene bolijo ušesa, ko vas poslušam. Če se dela kje škoda, jo delate vi angleščini, ker to, kar govorite vi, ni angleško.' To je realnost. Ko ljubljanski rektor Ivan Svetlik piše, da je zaradi internacionalizacije treba odpreti pot angleščini, je treba na glas povedati, da ta anglikacija ni internacionalizacija. Jezikovna raznolikost ne pomeni ustvarjanja in preverjanja znanja v enem globalnem jeziku, ampak znati materni, državni jezik, jezik soseda, regijski, globalni jezik. Ob takih odločitvah spregledujemo tudi aktualno evropsko politiko. Angleži resno razmišljajo o izstopu iz EZ, in če se to zgodi, bomo pristali na branikih globalnega jezika, ki v EZ nima rojenih govorcev."

Kako pa je z angleščino na drugih evropskih univerzah, denimo nemških?

"To, kar danes počne del naše uni-elite, so Nemci načeloma že pred nekaj leti prepoznali za problem. Nemška rektorska konferenca, to je interesno združenje večine nemških javnih univerz, je pred leti oblikovala obširna priporočila o jezikovni politiki na univerzah v času bolonjsko zapovedane internacionalizacije. Ta predvidevajo nemški jezik kot obvezni na vseh stopnjah univerzitetnega izobraževanja in enako tudi raziskovanja, saj so po letih nepremišljenega uvajanja angleščine za vsako ceno ugotovili, da kakovost usodno pada. Zakaj? Ker je jezik misel, brez misli pa nas ni! Tako je angleščina kot globalni jezik priporočljiva le ob vzporedni nemščini, tudi na študijskih programih, na katere se vpisujejo nenemško govoreči študenti. Ti so se nemščine dolžni naučiti, številne univerze pa to učenje finančno obilno podprejo. Pomembno je, da se tuji študenti na nemških univerzah ne obravnavajo kot začasni 'študijski turisti'; vsaka resna univerza v njih vidi potencial in jih želi zadržati v nemškem znanstvenem in gospodarskem prostoru, zato od jih zahteva znanje nemščine. To je logika: znati veliko jezikov, znanje prenašati, ko se ga učiš in predavaš, pa mora biti v materinščini. Slovenski profesor ne more v v neslovenščini sporočiti vsega, kar zna, slovenski študent pa v tujem jeziku ne sliši vsega, kar sliši v materinščini."

Da o jezikovnem znanju učiteljev sploh ne govorimo

To so temeljna pravila sporočanja, ki se jih nekateri univerzitetniki očitno ne zavedajo?

"Seveda, mnogi mislijo, da je dovolj, če govoriš angleško. To je popolnoma zgrešeno. Danes se na univerzi še ne znamo dogovoriti, kaj pomeni internacionalizacija. Evropska politika pravi, da je odpiranje znanje jezikov. Izmenjava študentov Erasmus ni samoumevna uvedba angleščine. Erasmus je del evropske jezikovne

Marko Jesenšek: "Vsa Evropa se nam posmehuje." Foto: Andrej PETELINŠEK

"Toporišič bi vrgel celo Slovenijo na noge, če bi še živel!"

politike, je spodbujanje učenja jezikov in spoznavanja drugih kultur, načina mišljenja ... Mi pa vse to enačimo s posredovanjem znanja v angleščini. Erasmusov študent dobi evropsko stipendijo, zato da se uči v jeziku države, v katero prihaja, da spozna njeno kulturo, civilizacijo v njenem jeziku. To je ideja Erasmusa, mi pa takoj angleška predavanja. Vsakemu študentu, ki pride študirat v Slovenijo, bi morali ponuditi ne predavanje v angleščini, ampak celoletni tečaj slovenskega jezika. Leta 2003 smo to na UM že imeli. Absurdno ob tem pa je, da večina študentov, ki prihaja študirat v Slovenijo, angleščino slabo obvlada, slovenski študent pa z maturitetnim splošnim znanjem angleščine za resen strokovni študij tudi niso zadostno usposobljeni. Da o jezikovnem znanju učiteljev sploh ne govorimo."

So se vsi trije rektorji slovenskih univerz priklonili angleščini? Lingvisti bi zdaj morali biti glasni in odločni. Ste enotni?

"Mariborski rektor Igor Tičar razume moje pomisleke. To ne pomeni ne se učiti in znati jezikov, ampak je v Sloveniji treba imeti slovenska predavanja. Med našimi tujimi študenti ne prevladujejo tisti iz angleškega govornega prostora in ni realno pričakovati, da kdaj tudi bodo. Nasprotna stran seveda govori, da je internacionalizacija odpiranje. Sedanji jezikovni del Zakona o visokem šolstvu je dovolj sproščen, da omogoča evropsko primerljivost slovenskih univerz. Predlagane spremembe tega zakona na področju učnega jezika so bile v javni razpravi deležne toliko tehtnih in argumentiranih pripomb in zavrnitev, da bi jih predlagatelj moral sprejeti, zakonodajalec pa upoštevati. Ob ministrstvu za kulturo, II. razredu SAZU, Odboru Toporišičevo leto, ljubljanski filozofski fakulteti ... je na barikadah tega boja za slovenski učni jezik še veliko kulturnih delavcev in posameznikov, ki smo se izpostavili, žalosti pa me, da se tej skupini do sedaj še ni priključila mariborska filozofska fakulteta (z izjemo oddelka za slovanske jezike).

Ni krivo točkovanje

Kaj pa vaša točkovanja, objave v tujih znanstvenih revijah, napredovanja, to je najbrž glavni krivec za vse?

"Sam ne iščem krivde v 'točkovanju'. To je le posledica, vrh ledene gore. Merila veljajo za vse. Resda so slaba, zgrešena, napačna, vodijo stran od kakovosti, a kaj, ko drugih nimamo. Točkovanje je v službi anglikacije slovenske univerz. Nedopustno je, da mora slovenski raziskovalec, ki prosi državno ustanovo ARRS za raziskovalna sredstva, financirana z denarjem slovenskih davkoplačevalcev, napisati vlogo v angleškem jeziku! A kaj, ko karavana gre naprej, sedaj kar na vrh slovenske univerze, do rektorske konference, ki naj uzakoni angleščino v slovenskih univerzitetnih predavalnicah, kjer bo slovenski profesor predaval slovenskim študentom za slovenski davkoplačevalski denar v angleščini. To je anomalija sistema, razpad slovenskega visokošolskega izobraževanja, propad slovenske države."

Pilatovsko umivanje rok

Kakšno pa je mnenje šolske ministrice?

"V zakonu je zdaj zapisano, da je na koncu odgovoren minister. Zdaj pa hočejo iz te zgodbe ministra umakniti zaradi avtonomije univerze. Ministrica se ni javno opredelila do tega vprašanja, žal pa je direktor direktorata zmotno prepričan, da bi anglikacija našo univerzo lahko izstrelila med najboljše na svetu! Sklicevanje na avtonomijo univerz pri tem je pilatovsko umivanje rok. Pravijo, univerze se bodo znale same pametno zmeniti. Vedno je razkorak med humanistiko in nehumanistiko in vedno bomo humanisti preglasovani. Zato pa imamo politiko in oblast - če ne želi prevzeti odgovornosti za slovenski jezik in slovenstvo, jo lahko razpustimo."

Je SAZU zavzel kakšno stališče do angleščine na univerzi?

"Seveda, izdali so posebno knjigo, vsi člani II. razreda so zgroženi, tudi umetniški razred. Vsakdo bi si moral to prebrati. Predsednik Tadej Bajd, ki je tehnik, je na Toporišičevi domačiji ob otvoritvi plošče opozoril na skrajnosti v razmerju do angleščine. Toporišič bi vrgel celo Slovenijo na noge, če bi še živel!"

Kateri so najbolj črni scenariji v zvezi z angleščino na univerzi?

"Edina možna rešitev je, da se predlog, ki se veže na člen o jeziku, v Zakonu o visokem šolstvu črta. Zdajšnje besedilo je dovolj demokratično in odprto za tiste, ki potrebujejo tuji jezik pri svojih predavanjih. Razlika je samo v tem, da sprememba omogoča špekulativno 99 odstotkov izvajanja študija v tujem jeziku, medtem ko mora sedaj študij potekati v slovenskem jeziku, del pa je lahko tudi v tujem. Najbolj enostavno in pošteno bi bilo ohraniti tako, kot je bilo doslej."

Jeziki umirajo, a ni treba, da smo mi pogrebci

Skrb za jezik se danes enači s konzervativizmom, sumljivim nacionalizmom, celo desničarstvom?

"To je logičen odziv na razmere, ki so bile v jezikoslovju. V strukturalizmu je veljal red v jeziku, lektorji so imeli veliko večji vpliv kot danes. Ko se je ta zgodba izpela - o lepem knjižnem jeziku in grdem narečju - in je oslabela moč avtoritet, se je tudi v odnosu do jezika zgodilo sproščanje. To sproščanje pa nas je pripeljalo v razpuščenost. Jezik je živ organizem in se spreminja, na tej poti pa sta škodljiva tako pretiran jezikovni purizem kot jezikovno odpadništvo. Kot je dejal jezikoslovec Stanislav Škrabec, umrli so kralji med jeziki, stara grščina, latinščina ..., nekoč bo tudi slovenščina. Vendar pa ni potrebno, da bomo prav mi, naša generacija, njeni pogrebci."

Katera pa so znamenja ogroženosti jezika?

"S tem zakonom smo na poti tja. Podobno je infarktu, je opozorilo, česa ne smemo narediti. Izguba znanstvenega jezika je opozorilo za jezikovno pešanje. Izguba ene od funkcijskih zvrsti jezika, v našem primeru je to znanstveni jezik, pomeni začetek konca nekega jezika. Kaj se bo zgodilo? Če se bomo 'dogovorili', da znanost ne more biti več v slovenskem jeziku, se bomo vrnili v prvo polovico 19. stoletja! Vemo, kako je bilo takrat s slovenskim jezikom! Del slovenske uni-elite pa tega noče razumeti. V angleščini ne bomo nikoli enako ekselentni, kot so na Oxfordu in Cambridgeu. Z angleščino ne bomo pridobili na naše univerze nič boljnih predavateljev, kot jih imamo sedaj. Kdo pa bo prišel predavat za 1500 evrov? Popolna utopija. Šestorazredne predavatelje bomo dobili, ki jim angleščina ni materni jezik. Delamo nekaj, kar je v nasprotju z našo ustavo in z evropskim jezikovno politiko. Cela Evropa se nam posmehuje. Ali smo Slovenci res rojeni le za hlapce in butalce? Iz sence angleščine se je treba odpreti v resnično, pravo večjezičnost, slovenščini pa priznati, kar ji formalno priznava Evropska zveza - enakopravnost in polnofunkcijskost v družini svetovnih jezikov."